

HER ŞAFAKTA LÖRÖM
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İdamlar

YAYIN NO: 329

HER ŞAFAKTA ÖLÜRÜM
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İdamlar
Ergun Hiçyılmaz

© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 0507-34-008622

1. Basım, Eylül 2009

ISBN: 978 - 605 - 5715 - 29 - 8

Yayın Yönetmeni : *Ümit Derinöz*
Yayına Hazırlayan : *Ergun Hiçyılmaz*
Baskı : *Yaylacık Matbaası (0212) 612 58 60*
Kapak Baskı : *Trichrome Matbaası*
Cilt : *Yedigün Mücellithanesi*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 3 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İSTANBUL

Tel: (0212) 520 72 53 - 513 85 04 Fax: (0212) 511 47 74

bilge@bilgeyayincilik.com

www.bilgeyayincilik.com

HER ŞAFAKTA ÖLÜRÜM
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İdamlar

Ergun Hiçyılmaz

*Bu kitap, hangi gerekçelerle olursa olsun,
yazgıları bir hükümle yazılan ve
hayatlarına son verilenlere adanmıştır.*

ONLAR OLMASAYDI

Eğer onlar olmasaydı, sadece bu çalışma değil, 60 kitap ortaya çıkmazdı.

Onlar dediğim, bir ömrü tarihe vermiş, yazmış veya anlatmış dolayısıyla paylaşmış kişilerdir. Onlar bölümünde elbette kurumlar da vardır.

İnandıklarımın bana inananların tevdi ettiği yazıları, belgeleri ve fotoğrafları özünü asla değiştirmeden fırsat buldukça kitap hâline getiriyorum. Kitaplarımda bakışımız kadar, onların da yardım ve desteği her zaman yer alıyor.

Mithat Sertoğlu, Ziyad Ebüzziya, Nizamettin Nazif, Murat Seretoğlu, Nezih Demirkent, Niyazi Ahmet Banoğlu, Azmi Nihat Erman, Uğur Mumcu, Atilla İlhan. Bu rahmetle andığım isimler tarihin karanlığına bir nebze ışık düşürmemde yardımcı olan büyüklerimdendi.

Bedii Faik, Metin Erksan, Oktay Verel, Güneri Civaoglu, Erdoğan Arıpınar, Hıncal Uluç, Haluk Şahin, Selahattin Duman, Tevfik Yener, Aydın Boysan, Teoman Orberk, Aytunç Altındal, Yalçın Öcal ve İsmail Sadık Gaşan sadece meslektaşlarım değildir. Araştırmalarımı değerlendirmek ve yönlendirmek açısından 45 yılı aşan çalışmalarında kültürleri, görüşleri ile araştırma yöntemi ve uygulaması ve üslup hakkında gelişmemde pay sahibi oldular.

Onları bu satırlarda anmak, elbette değerlerine değer katmaz. Ama bana bu hatırlama onur kazandırır.

Onlardan öğrendiklerim, verdikleri destek karşısında ne söylemeliyim, içten şükran duygularımdan başka?.

Sadece şunu eklemem gerekiyor:

Onlar olmasaydı, ben olmazdım. Onlar olmasaydı, sadece “yazar” olur, “okur yazar” olmazdım.

Şükranlarımı kabul etsinler...

* * *

Okur, kitap için birkaç söz isteyebilir. Kitaplarımızda ifade ettiğimizi tekrarlamakta yarar var.

Tarihçi iddiasında değiliz. Ama tarihi araştırıyoruz. Farklı öz ve üslupla sağlamaya çalıştığımız bu anlayış bizi yurtsever bakışımızdan uzaklaştırmıyor.

Yazdıklarımızda hiç kimse ne dostumuz, ne de düşmanımızdır. Hiç kimse ile, ne ailevî bağımız, ne de çıkar ilişkimiz var. İlişkimiz sadece tarih ve geçmişle...

Yorumlamak ve karar vermek hakkına okur sahiptir.

“Olagelmiş”, “gözden kaçmış” ya da “teknik hata” gibi hiçbir mazerete sığınmadan ve baştan “özür” dilemeden bu kitabı ilginize sunuyorum.

Varsa, hatalarım ve sevaplarımla bu kitabın sorumluluğu bana aittir.

Daha değişik düşünenler olabilir ve “Şu isim niye yok.”, “Şunlar da olabilirdi.” ya da “İyi ama bazı eksikler var.” gibi eleştirel yaklaşımda bulunabilirler.

O zaman söyleyeceğimi şimdi belirteyim: Ya öyle mi, o zaman siz de lütfedip yazın. Biz de eksikliğimizi tamamlayalım.

Yazar olarak seçme ve yazma hakkımızı kullandık.

Hepsi bu efendim.

TEŞEKKÜR

Elbette teşekkürü borç bildiğim isimleri de unutmuyacağım.

Bu kitabın ortaya çıkmasında pay sahibi olan arkadaşlarım var.

Sema Ok, bu kitabın oluşmasında kendi çalışmalarına ayırdığı zamanı bir süre için durdurdu. Ön araştırmaların yapılması, belge ve bilgilerin tasnifindeki çalışmasını belirtmeliyim.

Cengiz Yurdanur, Osmanlıca metinlerin gözden geçirilmesi ve çevriminde her zaman yanı başımda oldu.

Önemli eski kaynakların temininde bana dostluğun çok ötesinde elini uzatan, Murat Uncu ile Ali Bağrı'nın yardımlarını şükranla hatırlayacağım.

Mehmet N. Taşdelen silah arkadaşım ve kumandanım olmanın dışında belge ve bilgilerinden yararlanmamı sağladı.

Genelkurmay Başkanlığı'nın *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, *Askerî Tarih Bülteni*, *Kara ve Deniz Dergileri* ile ATESE'nin arşivi, Yılmaz Öztuna'nın *Hanedanlar ve Devletler'i*, Zeki Sarıhan'ın dört ciltlik *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Nazlı Ilıcak'ın 27 Mayıs kitapları, Talat Aydemir'in anıları ve Ergun Aybars'ın *İstiklal Mahkemeleri* her an başvuru kaynağımız oldu. Tarihlerin ve olayların gidişatında yol almamızı sağladılar.

Diğer isimleri kaynaklarda belirttik. Belirtmediğim bir nokta da arşivimizde mevcut isimlerin bize tevdi ettiği notları, fotoğrafları ve mektuplarıdır. Diğer çalışmalarımızda bunlar açıklanacaktır.

Ergun Hiçyılmaz

GİRİŞ

Sehpadan kılıca, giyotinden gaz odasına hatta daha ötelere uzanıp gidiyor idam şekilleri.

Ve idam asırlardır tartışılıyor.

Cellatların hangi şartlarda ve nasıl geleceği bilinmez. Kimi zaman ihanete gün doğarken, kimi zaman haysiyet ve fazilete akşam karanlığı çöktüğünde gelirler.

Sessiz ve o nispette kararlıdırlar. Ölümün emrinde aldıkları hayatla “hayat” bulurlar.

Onlar “cellat”tır.¹

Gerçek celladın kim olduğu konusunda tam bir tarifi yapılmamasından hep kaçınılmıştır. Cellat, ölüm emrini ücret karşılığı uygulayan mı, yoksa infaz emrini verenler mi?

Bu soru sadece Osmanlı Devleti ya da sonrasına ait değildir. Fransa’dan Avrupa’nın dört bir yanına, hatta ABD’ye kadar politik atmosfer bu cevabın verilmesini önler. Ülkeler infazın yani ölüm emrinin uygulanmasını durdurmak yerine, kolaylaştırıcı teknolojiler geliştirmeleri uyguladılar ve bu nedenle idam cezalarının kaldırılması kararlarına bir hayli gecikerek katıldılar.

Padişah-sadrazam, nazır-kaymakam, asker-milis, efe-eşkıya, düşman hatta dost olabilirler...

Bize mahsus bir uygulama olmadığını hep söylüyoruz. En büyük ve örnek devrimlerin ardında bile bu infazı görebiliyoruz.

1 Kitabımızda celladı eski metinlerdeki konuşma ve imlanın dışında cellat olarak kullanıyoruz. Cellat ölüm cezalarını yerine getiren kimsedir. Eskiden kırbaçlama cezasını açıkça yerine getiren kişiye denirdi. Roma ve Filistin’de idam kararı halk yerine getirirdi. Sonrasında bu görev *liktör*lere (Eski Roma’da yüksek memurların önünden gidip onlara yol açan, halkça saygının gösterilmesini sağlayan memurlara *liktör* adı verildi.) bırakılmıştı. Fakat buna rağmen infazlarda *liktör*lerin yanında başka görevlilerin de yer aldığı varittir.

1789 Fransız Devrimi'nin, nice ülkelerin demokratik yaşamına temel bir zemin olduğu sürekli ifade edilmiştir. Ancak bu devrimin öncülerinden Danton'un yine bir başka öncü tarafından giyotine gönderilmesi sadece siyasî bir hesaplaşma olarak mı telakki edilecektir?

Konuyu bir Fransız'dan değil de Avrupa'dan bir tarihçiden öğrenmeye çalışmak bizi duygusal davranmaktan kurtarabilir: Mesela İtalyan tarihçi Ferrero'dan.²

Tarihçi Fransa İhtilali'ni başarılarının sayısının 200'ü geçmediğini söylüyor ve bu rakamın bile fazla olacağını öne sürüyor. Ve "Hatta bu rakam iki üç kişiye bile iner." diyor.

Mirabeau'nun ilk meclisteki nutkunun yarattığı ortam ateşin yayılmasını temin etmişti. Kralın otoritesi mecliste yok edilmiş ve hareket iki kişiye kalmıştı: Danton ve Robespiyer...

Danton ne demişti?

"Vatanın karşısındakileri yani düşmanları yenmek için cesaret, cesaret, daima cesaret..."

Bu haykırma, yankılanacak ve milleti ayağa kaldıracaktı. Nereye kadar? Robespiyer'in Danton'u öldürmesine kadar.

İnfazı Ropespiyer gerçekleştirmiş ve aynı yazgıyı o da yaşamıştı. Onlar gidince de devlet Napolyon'un eline kalacaktı.

Danton isteseydi kaçabilirdi ama ölümü bekledi. İhtilal Mahkemesi huzuruna çıkarılmıştı. İhtilali yapan iki kişiden biriymi ve diğeri tarafından yargılanıyordu.

"İşi uzatma, aldığın emri infaz et." Bu sözden sonra idam sırasını bekleyen diğer mahkûma sarılıp vedalaşması bile çok görülecekti.³

Tepekisi kısa ve anlamlıydı: "Başlarımız kesilince aynı sepete düşecek. Ve siz bu başların öpüşmesine engel olamayacaksınız. Ey Robespiyer üç aya kalmaz senin de başın bu sepete düşecektir."

Söylediklerinin üzerinden üç ay birkaç gün geçmiş ve yazgı aynı olmuştu. Düşen birbirlerinin celladı olan öncüler değil, Cumhuriyet'tir.

Cellatların makamı yoktur. Hükümü yerine getirendir. Mesai saati, yıpranma payı ya da emekliliği yoktur. Adları Ahmet, Mehmet de olabilir ama daha çok Ali olarak bilinirler. Ustaları Kara Ali'dir.

2 *La Ruine de la civilisation antique*, Guglielmo Ferrero, Paris.

3 *Atatürk İhtilali*, Mahmut Esat Bozkurt, Altın Kitaplar, 1967.

Bu yasal can alıcılar genellikle şafak vakti çalışır. Emir alır, emri yerine getirir. Sonra da normal davranış içinde kahvaltısını yapar, yemeğini yiyebilir. Vicdanlarının rahatsız olup olmadığını, geceleri kâbus görüp görmediklerini sadece kendileri bilir. Sorsanız “N’apalım ekmeç parası” diyebilirler. Azrail’in bir gün kendi kapılarını çalacaklarını da bilirler. Ama yine de işlerine sadık ve başkalarının ölümü ile yaşayan kişilerdir.

“En kahraman” addedilenlerin nasıl olup da “en korkak” olabildiğini, “en muhteşem”lerin “muhteşem cellat”lığını görmüyorsak tarihi nasıl değerlendireceğiz? Geçmişî doğruları ile söylemiyor-sak, nasıl ulaşacağız geleceğe?

Kanuni Sultan Süleyman’ın 85 yaşında boynunu vurdurduğu Piri Reis de en az padişahı kadar “mümtaz ve değerli” bir kuldu. Dünyanın en seçkin denizcisi gönül isterdi ki, bir cellada değil de “ecel”e teslim olsun.

Bu hakikati hepimiz biliyor ama telaffuz etmiyorduk. Çünkü Kanuni Sultan Süleyman en büyük padişahı ve oğlu ile Piri Reis’i katletmesi “muhteşem”liğine gölge düşürecek. Oysa tarihi her yönü ve ayrıntıları ile takdim etmeliydik. Süleyman’ın “muhteşem” sıfatı kadar Piri Reis’in dünya denizciliğindeki yeri de muhteşem değil miydi?

Bırakınız haklı haksız yanını tartışmayı, bu denizcinin katlini ifadeden de çekindik. Neredeyse Piri Reis’in eceliyle öldüğü yazılacaktı.

İstenileni var saymak, istenilmeyeni yok görmek ya da kişisel tercihleri tarih adına öne çıkarmakla bu nesle her şeyi bütün çıplaklığı ile anlatamadık.

“Topal Osman” hadisesinde, Şükrü Bey’den yanaysak, Millî Mücadele’de verilmiş bir kavgada Osman Bey’in yerini unuttuk ve görmezliğe geldik. Topal Osman’dan söz ederken de Şükrü Bey’in katlini akla getirmediç. Oysa tarih kimseden yana değildi. Hadise bütün ayrıntıları ile ortaya konulmalı, doğrular ve hatalar telaffuz edilmeliydi.

İkisi de bizim insanımızdı ve koşullar onları birbirine düşürse de tarihin hakikati kabul edilmeliydi.

Cellatları milliyet ve inançlarına göre sınıflandırmak ya da vasıflandırmak mümkün değil. Şu ülkeninki daha zalim ve eli çabuk, bu ülkeninki merhametli demek doğru olmaz. Alanı ne olursa olsun

biz onları “Kara Ali” olarak biliriz. Buna rağmen konuyu derinleştirmek için harita üzerinde dolaşmanın bir mahzuru yoktur.

Avrupa giyotini ya da diğer infaz biçimlerini kullanmakta ileri gitmiştir. Yaşatmak kadar öldürmekte de üstlerine yoktur. Yoktur ki, daha sonra idamı kaldırmakta başı çekecekler ve geçmişin vicdanını böyle rahatlatacaklardır. Ama “ölüm cezasını” insan hakkı saymakta ne kadar alicenap davransalar da bu vicdanın sesini ne giyotinlerin ne engizisyonların vahşet sesleri bastıracaktır. Bunu niye söylüyoruz ki, idamların ve can almanın sadece bize mahsus olmadığını ve uygulamalarda rekorun bize ait olmadığını söylemekle yetinelim.

Fransa’da “kanun namına yakmak, asmak, kesmek” gibi daha sayabileceğimiz onlarca işkenceye dönük ölüm cezaları için vaziflendirilmiş kişilere XIII. yüzyıldan sonra rastlayabiliyoruz. Bu kişiler “*executeur de la haute justice*” yani yüksek adaleti yerine getiren, idam ilamlarını icra eden memurlardır. Bunlar masa başında oturmeyen memurlardır. Onlara “öldürmeye memur” da diyebiliriz.

Ödemeler, tüccarlardan alınan vergilerle yapılıyordu. Paris’e getirilen gıda maddelerinden ya da idam cezasına çarptırılanların eşyalarından elde edilen gelirler de cellatlara ayrılan tahsisata ekleniyordu. Fransızların “*droit de havage*” dedikleri bu uygulama 1720 yılında bitmişti. Sonunda cellat ve yardımcıları için maaş sistemi getirilecek ve buna ek olarak “malzeme bedeli” ödenecekti. Yani ip ya da giyotin bıçağı, bileme taşı, yağ gibi unsurlar malzemedemeden sayılıyordu.

Fransız kanunlarına bakılırsa 1973 Millî Meclis ceza kanunları ile cellatlar konusunda yeni düzenlemeler yapıldığı görülecektir. Daha önceleri, 1870 tarihli karar gereğince Fransa, Korsika ve Cezayir için geçerli olan üç cellat sayısı, sadece Fransa için bire düşürüldü. Cezayir bağımsızlığını kazandı ve Korsika’nın işi Fransa olarak telakki edildi.

Cellatların görevi birçok ülkede cezaî kısas olarak görülüyor. Suçlunun infazını yapanlar kurbanın yakını olabiliyor. Yunanistan ve Roma’da bu görev kölelere verilmişti. Bazen cellat olarak askerler de kullanılıyordu.

Almanya’da idam kararını veren hakimler aynı zamanda infaz hakimiydi. Yani kararını başkasına bırakmıyor ve uyguluyordu. Bazı Avrupa ülkelerinde bu işin angarya olarak memurlara da verildiği görülmüştü.

İhtilal öncesi Fransa'daki idamlar bazı istisnalar dışında halk huzurunda yapılırdı. Bir eğlence mi, büyük şölen mi ya da halka ders alınması yolunda takdim edilen bir gösteri mi bilinmez?

Prusya, askerî gelişmeye rağmen "balta"yı tercih etti ve uzun dönem infazları balta ile uyguladı.

Almanya'da "giyotin" (Guillotine) öne çıkmıştı. Macaristan, Avusturya ve İngiltere darağacını uygun görüyor, Çin ise kılıç kullanıyordu.

Bir tarafta asırcılar, bir tarafta kesiciler.

İnfaz biçimi değişebiliyor ama baş verenin kaderi değişmiyor.

İnfazlar her zaman bir karar mercii bulacağından asılacak ya da kesilecek kelle hep olacak. Tek tek de olabiliyor infazlar, toplu da... Katliamın ön plana çıktığı savaşları hatırlayalım.

SARAYIN OTORİTESİ ve İNFAZIN OSMANLI'SI

Kadılık teşkilatının olduğu yerlerde, kaza veya nahiyelerde kadının emrinde her zaman bir cellat bulunurdu. Devlet merkezi olarak tanımlanan yerlerdeki saray teşkilatında cellatlığın olduğunu biliyoruz. Savaş teşkilatındaki cellatlık görevinin hangi tarihte kurulduğuna dair kesin bilgiye sahip değiliz. Ancak bu tarihi Osmanlılardan öncesine, Selçuklulara kadar çekebiliriz. Dileyen, bu tarihi, saraylar öncesine, beyliklere kadar indirebilir. Hatta daha önceki devletler tarihine kadar gidebilir.

Evet taht varsa, tahtı korumak gerekir ve yüce makam, hükümdarlığın bekası için hükümdarlığını koruyabilir. Koruma yöntemlerini seçmek hakkı "halk adına" otoriteye aittir. Otorite de bu görev için bazı kişileri yükümlü kılar. Kimi siyahıtır, kimi dilsiz, kimi zorba. Ama genelde siyaset adına...

Saray her şeyi bilir ve bildiğini görmesi/göstermesi gerekir. Bu yüzden idamına karar verilen devlet büyükleri Topkapı Sarayı'nda Orta Kapı'ya getirilecek ve bu infazdan biraz da herkesin ürkmesi hatta ders alması sağlanacaktır. Topkapı Sarayı bu nedenle Şah İsmail'in tahtı ya da nadide eserlerin olduğu adına filmler çevrilen bir büyük müze olarak görülmemeli. Sarayın Orta Kapı'sı da geçmişin bu yöndeki tarihinde çok nadide bir eser niteliğini taşıyor.

"Müze" anlayışına getirdiğimiz bu bakışı infazla pekiştirelim.

Orta Kapı'nın önündeki meydanın adı Siyaset Meydanı'dır, Ölüm Meydanı olarak da tanımlanır. Infazdan önce cellat mahkûmun başındaki tülbendi alır, kollarını sıvazlayıp kılıcını çıkarır ve omzundaki peştamala siler. Bu bir gövde göstergesidir. Sonra bir kılıç darbesi ile işini tamamlar.

Tek kılıç darbesi ile baş gövdeden ayrılmalıdır. Kesik baş yamalar tarafından kapı önündeki ibret taşı (seng-i ibret) üzerine konularak teşhir edilir. Cellat daha sonra sağ tarafa yönelecek ve kanlı kılıcını ve ellerini oradaki çeşmede yıkayacaktır. Temizleme

işi bitince kılıç tekrar kınına yerleşecek ve yeni bir kurbanı kadar orada kalacaktır. Yalağından kanların akıp gittiği bu çeşmenin adı “cellat çeşmesi”dir.

Bizim son dönemin büyük ansiklopedileri cellat maddesini pas geçerler. *Türk Ansiklopedisi* bu maddeyi ve yan ayrıntıları tam olarak anlatır.⁴

Padişah sülalesinden olanların kanlarını akıtmak günah sayıldığı için, hanedandan olanlar, yay kirişi veya kement ile boğduruldu. Diğer devlet ricali ise umumiyetle “boynu vurulmak” suretiyle öldürülmüşlerdir. Bununla beraber cellatlar icabında kılıçtan başka kement de kullanmışlardır. Mesela IV. Murat zamanında Sadrazam Kemankeş Mustafa Paşa kement ile boğdurulmuştu.

İstanbul’da idamı emredilen devlet adamları saray cellatları tarafından öldürüldükleri hâlde, taşrada bulunan devlet büyüklerinin idamı için, merkezden birer çavuş gönderilirdi. Osmanlı tarihinde idam emirlerinin yerine getirilmesi için cellat ve çavuşlardan başka “dilsizler” de kullanılmıştır. Mesela Kanuni Sultan Süleyman oğlu Şehzade Mustafa’yı bu saray dilsizlerine boğdurmuştu. Sultan İbrahim’i kementle boğan cellat Kara Ali’dir.

Olur olmaz yerlerde “Cellat” adı ürkütücü ve korkutucu olarak yaşar. Cellat gölü ve bataklığı Torbalı’nın 10 km. güneyinde Küçük Menderes boyunda eski bir göl ve bataklık. Sonradan kurutulmuş ve bu 5 km²lik alan 1945-1950 döneminin sıtma kaynağı olmaktan çıkarılmıştır. Demiryolunun geçtiği bu ölüm bataklığındaki istasyonun adı da Cellat’tan Sağlık’a dönüştürülmüştü. Anlayacağınız Cellat böylece yerini “Sağlık”lı bir isme bırakmıştır.

Cellatların Piri Kara Ali

“İnfaz” saati çaldığında kimi direnerek, kimi kabullenerek göçer “öbür hayat” a...

Cellatlara infaz emrini verenlere göre ölümü hak etmişlerdir.

“Al” infaz için yeterli bir kelimedir. Hüseyin Paşa sadrazamlığa aşçıbaşılıktan gelmiş ve 15 günlük vazifesi sırasında cellatlarını pek işsiz bırakmamıştır. İdam kararlarını Türkçe bilmediği için Arnavutça vermek zorunda kalmış ve “al” kelimesi yerine “mere” demiştir. Lakabı bundan dolayı “Mere”dir.

4 *Türk Ansiklopedisi*, Cilt X, M.E.B, Ankara, 1960.

Kara Ali, kimilerine göre Azrail'in ta kendisidir. IV. Murat, Deli İbrahim ve Avcı Mehmet dönemlerinde padişahlar kadar şöret ve kuvvet kazanmış, 20 yıl ölümün eli olmuştu. Azrail yani "ölüm me- leği" sadece sadrazamların değil, padişahların da uykularında kol gezip payitahta "kâbus" gibi çökmüştü.

Heybetli "cellatlar celladı" olarak vasıflandırılan Kara Ali, Evliya Çelebi'nin satırlarında yer bulacak kadar önemli ve kayda de- ğer bir vakia olarak telakki edilmiştir:

"Kara Ali geçiyordu. Pazularını sıvamıştı. Kılıcı belinde bağlıydı. Ucu aşkılı ve yağlı kementler, kemerinde asılıydı. İşkence aletle- rinden kelpeten, burgu, demirkul, deri yüzen tentraş, el ve ayak kırmaya mahsus baltalar iki yanına takılıydı."

Evliya Çelebi'nin tarifi ile adam tam manası ile yürüten engi- zisyondur. Seyyahın satırlarından da anlaşılacağı gibi cellatlar sa- dece "infaz"la yükümlü değil, işkenceye de yetkilidir. Çelebi'nin her ne kadar abarttığı düşünülse de hakikat payı dikkatten kaçırıl- maması gereken bir durum. Deri yüzmekten, diş çekmeye kadar uzanan alet ve edevatla mücehhez bu cellatların, aldıkları canlara bakılırsa işlerinin ehli oldukları anlaşılıyor.

Sadece işin ehli olsa iyi... İşini seven, vazifesine müdrük biridir Kara Ali...

Evliya Çelebi'nin Kara Ali konusunda yaptığı en önemli tespit, cellat tek başına değildir ve 20'ye yakın yardımcıya sahip olduğudur:

"20 muavini yalın kılıç ardında yürüyorlardı. Ama neuzübillah hiçbirinin yüzünde nur yoktu."

Evliya Çelebi'nin Cellat Ali için çizdiği bu kara tablo diğerleri için de söz konusudur. Turhan Tan ve Ahmet Refik Altınay da ko- nudan söz ederken aynı ifadeleri kullanırlar.⁵

Ahmet Refik cellatları "adaletin icra vasıtası" olarak görmekle be- raber "zillet ve hakaret" içinde kurbanlarının yanına gittiğini söyler.⁶

"Osmanlı siyasi hayatında cellat önemli bir görev yapardı. Adale- tin icra vasıtası, padişahların ve paşaların kahretme ve cezalan- dırma aracı cellattı. Bazen bu vazifenin saray bostancıları ve ha- dım ağaları tarafından yerine getirildiği de olurdu. Fakat bu ka- nunsuzluğa ancak zorunluluk hâlinde cellat bulunmadığı zaman başvurulurdu."

5 "Yaman Bir Adam," M. Turhan Tan, *Foto Magazin*, Sayı: 14, Haziran, 1939.

6 *Yıllar Boyu Dergisi*, Sayı: 10, Ekim, 1981.

Resmî bir infaz yapılacağı, devlet erkânından birinin “kaydı görüleceği”, işi tamamlanacağı veya ortadan kaldırılması ferman olunduğu zaman bu görev özellikle cellat tarafından yerine getirilirdi. Sarayın belli ve maaşlı bir celladı bulunduğu gibi çoğunlukla vilayetlere giden, ordular sevk ve idare eden paşaların da maiyetlerinde cellatlar bulunurdu.

Sadece padişaha mahsus olmayan, “seferî” durumdaki erkâna da hizmet veren bu şahısların umumî manada merhametsiz olduğundan söz edilir. Korkusuzluğu ve merhametsizliği ile öbür cellatlardan daha farklı bir yere konulan Kara Ali’ye Ahmet Refik şöyle yaklaşır:

“Kara Ali, IV. Murat ve Sultan İbrahim devirlerinde vezirlerden, devlet adamlarından pek çok kimsenin kafasını kesmişti. Cellat Kara Ali derecesinde, sanatında usta olan ve hükümettekilerin itimadını kazanmayı başarabilen cellat görülmemiştir. Kara Ali duygusuz, metin ve merhametsizdi.”

Evlıya Çelebi ise onu cellatların kusursuz ustası olarak tarif etmişti. Çelebi’ye göre Kara Ali’nin kılıcı “ateş gibi” yakıcıdır. Yanında aynı zamanda “buhur fitili”, “tılısman” ve “zehirli aletler” taşır.

Kara Ali’nin padişah üzerindeki ilk önemli vazifesi IV. Murat döneminde Osman Efendi’nin katli ile başlar. Kelleyi Kara Ali’ye kaptıran Osman Efendi yeniçeri kâtibidir. IV. Murat, ocak defterinde usulsüzlük yapılarak küçük yaştakilerin kaydını menetmiş, kâtiplerin de bu konuda dikkatini çekmişti. Padişah ölen yeniçerinin yerine yenilerin kaydını istemiyordu. Buyruğunun ne ölçüde uygulandığını görmek için Yeniçeri Kâtibi Osman Efendi’yi denemeden geçirmeye karar vermiş ve rüşvet teklifi ile kararların uygulanmadığını görmüştü.

Usulsüz defter kâtibin önüne konmuştu. Tabii ki başı da Kara Ali’nin önüne.

Padişah “Bre Kara Ali kes şu hainin başını” dediğinde vazifenin tamamlanması bir dakikalık bir zaman dilimini bile kaplamayacaktı. Yaşanmış bir ömür bir dakikada bazen bir cümle, bazen de tek bir kelime ile bitebiliyordu.

Kara Ali eşine az rastlanır işkenceleri bir operatör titizliği içinde uygulamış ve Yeniçeri Kâtibi Osman Efendi’yi ölümlerden ölüm beğenme ile karşı karşıya getirmişti. Osman Efendi’nin en son noktada çırılçıplak bir eşeğe bindirilerek gezdirilmesindeki amaç halkın bu ölümden ibret almasıydı.

Kurbanın Çökertilmesi

Sadrızamlıktan düşürülen Ahmet Paşa'nın katli cellatların gereğinde yardımcılarını da vazifeye davet edişine bir misaldir.

Ahmet Paşa, Kara Ali'nin koluna girmesi ile kellenin gideceğini anlamış ve silkinerek "Hay kahpe oğlu kâfir" diye haykırmıştı. Ama hepsi buydu işte. Sol koluna yardımcı cellat girecek ve sürüklenecek saray ahırına götürülecekti. Bundan sonra sıra kurbanın "çökertilmesine" gelecekti. Celladın işini çabuk ve uygun olarak bitirmesinde ilk plan idam edilecek şahsın "diz üstü" çökmesiydi. Bu da Kara Ali usulü kurbanın tepesine çok şiddetli bir yumruk vurularak sağlanıyordu. Kurban, Ahmet Paşa gibi ne kadar iri kıyım da olsa Kara Ali'nin balyoz gücündeki yumruğuna dayanamaz ve ister istemez dizleri üstüne çökerdi. Çökme sağlandıktan sonra Kara Ali kemendini çıkarıp halkasını kurbanının gerdanına takardı. Cellat yardımcısı bu sıkma safhasında ustasına katkıda bulunur ve boğma hareketini çabuklaştırırdı.

Kara Ali'nin en önemli yardımcısı Hamal Ali'ydi. Önemli adde-dilen katli hadiselerinde Kara Ali'nin yanında yer alırdı.

Sultan İbrahim tahttan indirildikten sonra demir pencereci bir odaya kapatılmıştı. Padişah gece gündüz feryat ediyordu. Tekrar tahta çıkarılacağı biçimindeki söylentiler Enderun'da yaygınlaşmaya başlayınca "yok" edilmesi çabuklaştırılmıştı. Şeyhülislam Abdürrahim Efendi, Sofu Mehmet Paşa, Yeniçeri Ağası Murat ve kazasker ve kara çavuş da saraya mülaki olmuştu.

Sultan İbrahim "Benim ekmeğimi yiyenlerden bana açıyacak yok mu?" diye bağıyordu. Şüphesiz sultanın ekmeğini yiyenlerin başında cellat Kara Ali de geliyordu. Ama daha sonra yiyeceği ekmeği düşündüğünden bu serzenişi duymayacak ve kemendini boynuna atarak bir hamle ile boğmayı gerçekleştirecekti. Telaşsızdı ve onu resmedenlere bakılırsa şiddet ve zorbalığın timsali bir yapıya sahipti. Avını bir anda avlayan, suratsız, heybetli ve gaddar görünümlü olarak çizilen Kara Ali'nin infazlarına "sanatkârane" bir yorum getirilmesi de enteresandır.

"Cellatlığı sanat olarak vurgulayan ve Kara Ali kadar sanatında usta olan cellat görülmemiştir." diyen Ahmet Refik için bu "ölüm elçisi" bir çeşit "sanatkâr" olmuyor mu?

Şimdi bu sanatkârane infaza dönelim ve Sultan İbrahim katlindeki bir ayrıntıya bakalım.

Kara Ali'nin infazlarında en zorluk çektiği an, bu padişahın katli hadisesinde olmuştur. Kara Ali padişahın öldürüleceğini hissettiğinde ortadan kaybolmuş ve bu vazifenin diğer cellatlar tarafından yapılmasını istemişti. Çok "devletli"nin başını almış ama iş padişaha gelince korkmuş veya çekinmişti. Ya da infazı yerine getirmek için her şeyin kesinleşmesini beklemişti.

Sadrazam onu yakaladığında ve "Bre melun ne kaçarsın, çabuk işini gör." diye bağırduğunda kim bilir belki de kurbanları kadar titriyordu. Neredeyse itilerek sokulduğu infaz yerinde Sultan İbrahim ile aynı durumdaydı.

Onca "baş" almış "devletin başı" ne desin ki "başına gelen çekilir" demekten başka?

Kurbanları her zaman saraydan ve üst kademededen değildi. Başka bir deyişle "işsiz" kaldığı söylenemezdi. Kimliği önem taşımayan ama padişahı son derece kızdıranların da teslim edildiği kişi Kara Ali olurdu.

Batı Afrikalı kurbanı da padişahı kandırmaya yeltenmişti. IV. Murat'a altın imal ettiğini söyleyerek başvuran mucit imtihandan geçirilince foyası meydana çıkmıştı. Sinan Paşa Köşkü'nde bütün teknik imkânlar verilmesine rağmen Sultan Murat'a altın veremeyen mucit bu yüzden başını verme durumunda kalmıştı. Boynu derhal vurulacak ve cesedi kesik başıyla bir beze sarılarak denize bırakılacaktı.

Cinci Hoca'nın Gidişi

Cellat Kara Ali'nin kayda değer infazları arasında Cinci Hoca da yer alır. Osmanlı tarihinde çeşitli biçimlerde aksettirilen Cinci Hoca'nın servetini tespiti imkân yoktu. Ayrıca bu serveti nereye sakladığı merak konusuydu. Onca rüşvet ve yolsuzluğun karşılığı çil akçeler, halis ayarlı altınların nerede olduğunu ancak Kara Ali öğrenebilirdi. Bir yandan işkence aletlerini çıkarıyor, bir yandan da "Söyle efendi sultanım söyle. Bu hazırlıkları sizin için yapıyorum sultanım" diyordu.

Ne yapsın Cinci Hoca konuşmayı da?

Duvar içlerine, merdiven altlarına ya da küplere gömülen bu servetin tekrar devlete kazandırılması işte böylesine kolay olmuştu. İş kolaylaştıran Cellat Kara Ali'nin gaddarlığıydı ve bu hadisede

olduğu gibi, bazen işkenceye geçmeden de istediğini elde edebiliyordu.

Kara Ali sayesinde Cinci Hoca'nın serveti ile askere birikmiş ücretleri ödenmiş, böylece düşük aralar çingene akçesine boğulan ticaret erbabı sevinmişti.

Cellat Kara Ali 1684'te öldüğünde Cinci Hoca kadar büyük bir servet bırakmamıştı. Aldığı beddua, taşıdığı zillet her ne kadar "cellatlar celladı" ve gaddar da olsa, bir canın taşımayaacağı kadar büyüktü.

Vakti geldiğinde Kara Ali de olsa, ne kadar çabuk teslim oluyordu insanoğlu Azrail'e...

Oysa yaşadıkları ve yaptıkları, o cellatlardan daha değerli bir "hayat"ın ifadesi olabilir.

Ama "alın yazısı"nda düzeltme ve ekleme yoktur. Ne yazıyorsa odur. Çok zaman sonra bu infazlar nesilden nesile aktarıldığında ve bu yazılar okunduğunda "tashih-i karar" ancak vicdanî olarak verilecektir.

Osmanlı tarihine cellatlar "Kara Ali" olarak geçmiş hatta bu isim Cumhuriyet döneminde de kullanılmıştır. Cellatların Ali ismini taşıması olsa olsa tesadüfidir. Alilerin kan bağı yoktur. Cellatların tek benzerliği infazı vazife kabul etmesidir. Yoksa kim oldukları bilinmez ve sonları herkes gibi iki metrekairelik bir topraktır.

Osmanlı'da Bir İnfaz

Silahdar Tarihi'ne infaz sayfaları düşen Mehmet Ağa 1600'ün sonlarında Veziriazam Mustafa Paşa'nın idamını şöyle anlatmıştı:

"... İşbu sene-i mezbûre (1095) Muharrem'inde (25 Aralık 1683, Cumartesi) Kapıcılar Kethüdası Ahmet Ağa ile Çavuşbaşı Mehmet Ağa, Belgrat'a varacağı gün Yeniçeri Ağası Vezir Bekri Mustafa Paşa'ya adam gönderip agâh ve ol dahi kol dolaşır şekilli şehirden taşra çıkıp kırda görüştüler ve kendüye olan hatt-ı şerifi verip kürkü giydirdi ve 'geriden serdarlık hatt-ı şerifiyle kılıç, kaftanın geliyor' dedi ve ondan bilâârâm [durup dinlenmeden] maiyetiyle öğle mahalli [öğleye doğru] veziriazam sarayına vardılar.

Veziriazam Mustafa Paşa dahi öğle namazına seccade döşetip imam Mahmut Efendi sünnete şüru etmiş iken veziriazam dahi kalkıp namaza şüru edeceği mahalde sokakta at şamatası oldu. Kendiler 'Nedir?' diye sokağa nazır pencereden baktıkta yeniçeri